

Rituella mord på ledare - mobbing

Myten om den tyranniske fadern som äts upp av sina barn finns i en rad kulturer och religioner. Myten kan vara en hjälp för att förstå vad som ibland sker i plogbillsrörelsen. Enligt en version av myten finns en tyrannisk fader. Faderns barn slår sej till slut ihop och dödar fadern. Sen för att verkligen befästa att fadern är borta äter de dessutom upp fadern. Men då får de ju fadern inom sej. De blir som fadern. De blir mer tyranniska än fadern.

Metaforen att barnen dödar sin far och sen äter upp honom kallas inom religionsvetenskap och inom psykoanalys för det rituella mordet på fadern. Forskare menar att symboliska rituella mord på ledare ofta sker i grupper. De sker ett tag efter att gruppen startats. De kan också ske när nya medlemmar har varit med ett tag.

Auktoritetsfixering

Rituella mord på ledare handlar inte egentligen om ledarna, utan om att deltagarna gör upp med sin egen auktoritetstro eller rädsla för ledaren. Detta gör de genom att prata negativt om ledarna, komma med menande blickar, undvika och frysa ut ledarna, vara allmänt motvals, inte lyssna, inte ta på allvar, ignorera, nedvärdera prestationer samt föra vidare rykten som man inte har belägg för.

Man skulle kunna säga att rituella mord på ledare är en sorts destruktiv terapi.

De som råkar ut för det är ofta initiativtagare eller de som har ledarfunktioner. Inom feministisk diskussion är rituella mord på ledare ett patriarkalt eller kannibaliskt sätt att göra uppror. Kvinnor och män som äter upp patriarken blir själva mer patriarkala än denne.

Undersökningar tyder på att kvinnliga ledare snabbare råkar ut för rituella mord än män. Kvinnor gör oftare rituella mord på andra kvinnor än på män. Män gör rituella mord mot både kvinnliga och manliga ledare.

Rituella mord är en av flera förklaringar till att kvinnliga ledare inom

plogbillsrörelsen inte orkat fortsätta. En variant hos oss är att kvinnor i planeringsgrupper har fått höra att de går i männens ledband. Kvinnliga ledare anses inte ha ansvar för sina beslut. Ytterligare en variant av rituella mord som påpekats av feminister i USA är att yngre utnyttjar äldre i ickevåldsrörelsen för att göra upp med sin egen föräldrabild.

Flera moraliska problem uppstår. Man utnyttjar en annan människa för sin egen terapi utan dennes samtycke. Man sätter igång en dynamik av förtryck och mobbning. Man omyndigförklarar sej själv och de andra deltagarna. Man döljer maktrelationer och lydnad bakom ledarens personlighet och dåliga egenskaper. Man blir mer auktoritär än ledarna.

Förutsättningen för rituella mord är att andra inte ingriper och stoppar det. Precis som i andra former av mobbning så krävs en kultur av smidighet, taktiskhet, passivitet, konflikträdsla och ickeingripande.

Enligt traditionen från ickevåldsrörelsen skulle ansvaret för rituella mord snarare ligga på tredje part, omgivningen. Omgivningens neutralitet eller döljande av förtrycket gör det möjligt. Genom att lyssna men inte berätta för den som baktalas blir omgivningen lika delaktig i mobbningen som baktalarna.

Mobbning

För att förstå rituella mord mot ledare så bör man förstå vad mobbning är för något. Enligt Heinz Leyman professor i psykologi kan man skilja på konflikt och mobbning (Psykologtidningen 8:98). Mobbning kan beskrivas som en utveckling av konflikten. Den mobbade pekas, enligt honom, ut vid ett flertal tillfällen som problem i en konflikt. Mobbning blir då en psykisk belastning.

Mobbning är förbjuden enligt svensk lag.

Men hur upptäcker vi mobbning i plogbillsrörelsen? Hur ser vi skillnaden mellan konflikt och mobbning? En tumregel är att när ett namn nämns som problem mer än vid tre tillfällen så är det stor risk att mobbning är på gång. Man kanske pratar om någon på ett sådant sätt att den andre får en negativ känsla. Det kan också vara att ett namn nämns som problem på flera olika möten. En svårighet att upptäcka mobbning är att samma namn nämns i helt olika grupper eller att samma namn nämns i intima samtal med olika personer. Det blir alltså en omdömesfråga när man ska ingripa.

Skillnaden mellan mobbning och exempelvis förtal är att mobbning i varje enskilt tillfälle inte behöver uppfattas som förtal. Den värsta eller effektivaste mobbningen kan mycket väl vara att människor säger saker på ett mycket nyanserat sätt. De som lyssnar uppfattar då inte något övergrepp. Det är istället den sammanlagda effekten som blir mobbning, alltså när någon utpekats vid flera tillfällen som ett problem.

Den psykiska belastningen behöver inte heller komma från att någon eller några är negativt inställda utan på att så många lyssnar utan att ingripa. Man skulle kunna säga att lyssnandet är själva kraften i mobbningen. Om omgivningen konsekvent fördömer och säger ifrån när någon utpekats som ett problem så uppstår egentligen inte mobbning. Den utpekade kan istället känna stöd. Mobbning bygger på att en mobb skapas, ett visst sorts grupptryck.

Enligt Heinz Lyman utsätts kvinnor och män lika mycket för mobbning i Sverige. Män mobbar i huvudsak män och kvinnor mobbar i huvudsak kvinnor. De som skadas svårt av mobbning är dock främst kvinnor. Om man tittar på sjukskrivningar för mobbning i plogbillsrörelsen så kan det vara svårt att bedöma några tydliga tendenser. Det finns dock flera fall av sjukskrivningar och en rad fall av att folk lämnat rörelsen bland annat på grund av mobbning.

Mobbning kan gå till så att en persons rykte förstörs. Hon eller han upptäcker kanske att gamla vänner eller nya medlemmar plötsligt undviker kontakt. Den mobbade upptäcker kanske att hon/han inte får inbjudningar, inte får information eller inte är önskvärd för någon ansvaruppgift.

En strukturell skillnad mellan mobbning och rättegångar är att i mobbning så faller ofta domen utan att den mobbade förstår eller ens får höra åtalspunkterna. Den mobbade får inte heller möjlighet att försvara sig. Omgivningens konflikträdsla eller vilja att tona ner konflikten gör också att den dömde kanske inte får höra vem som kommer med anklagelserna.

Lyman pratar om tre faser i mobbning:

1. Först börjar en konflikt fokuseras på en person som hamnar i underläge.
2. Den andra fasen är när den mobbade utsätts för olika bestraffningar, ofta av välmenande personer som är helt omedvetna om vad som pågår.

Det är enligt Lyman vanligt att den mobbade utsätts för det under lång tid, kanske ett år eller flera år.

3. Den tredje fasen är när mobbningen tystas ner.

Mobbning kamoufleras

Det finns olika mekanismer som gör att mobbningen döljs för omgivningen, ansvariga och även för offret. En sådan kan vara att de som deltar "är ju så fina personer så de kan ju inte vara mobbare". En annan mekanism är att omgivningen inte vill göra det värre än vad det är. Detta blir då också en extra bestraffning eftersom den mobbade får höra att det som sker inte är så farligt.

Den kanske allra vanligaste döljandemekanismen är dock att den mobbade kommer i konflikt med flera olika personer vid olika tillfällen. Omgivningen ser alltså alltid samma person vara i konflikt gång på gång. Detta gör att skulden för mobbning vanligen läggs på offret. Det geniala med mobbning är att det sällan finns någon förövare. Det finns ingen elaking att lägga skulden på. Därför blir offret elakingen i omgivningens ögon.

Offret börjar också ta till olika försvarsåtgärder mot olika personer eller mot gruppen. Detta gör att den mobbade upplevs som osmidig, jobbig, elak, envis, gnällig, inbillningssjuk, paranoid. Resultat: fler och fler drar sig undan.

Den mobbade uppmuntras inte heller att bli nyanserad och empatisk. Den mobbade kan därför ibland som försvarsmekanism utföra flera övergrepp mot enskilda. Detta gör att den mobbade själv får skulden för det hon/han får utstå. Detta blir extra otäckt när de enskilda mobbningshandlingarna var för sig tycks vara acceptabla och nyanserade, alltså när den samlade effekten blir mobbning. Den enda boven tycks vara mobboffret.

Dessutom pressas den mobbade in i ett mönster där denne tvingas göra liknande handlingar som mobbarna, exempelvis att dra sig undan. Offret orkar kanske inte med att träffa förövarna.

Neutralitet del i mobben

Men ännu svårare att förstå för omgivningen är att precis som för våldtäkter kan omgivningens eventuella neutralitet i längden ibland vara mer nedbrytande

än minnet av handlingarna. Många som försöker undvika *konflikten* blir därför sårade eller förnärmade över att den mobbade börjar undvika dem. Men en neutral hållning från vänner och bekanta blir i praktiken ett rättfärdiggörande av övergreppen. Neutralitet antyder att det är en någorlunda jämlik konflikt där parterna borde kunna komma överens bara de bjuder till lite mer. En neutral attityd från nära vänner kan vara en av förklaringarna till att det kan ta uppemot ett tiotal år för en del att komma över sådana här upplevelser, om de någonsin gör det. Minnet av förövarna har sen länge bleknat eller trängts bort. Men vännernas svek lever kvar.

Typiska mekanismer i plogbillsrörelsen som döljer mobbning skulle kunna vara att vi har en ickevåldslig image. Vi tror inte mobbning finns i vår rörelse. När det gäller män som mobbas kan det också finnas föreställningar om att det alltid är kvinnor som är förtryckta och att mannen per definition är förövaren. När det gäller kvinnor som mobbas döljs det genom att de ofta drar sig ur rörelsen i ett ganska tidigt skede.

En annan döljande mekanism hos oss är att en typ av ickevåldsinställning gör att en del inte vill såra förövarna. Handlingen att såra någon genom att konfrontera denne anses inte ickevåldsligt.

En kultur som döljer baktaleri i plogbillsrörelsen är det subjektiva språket, jagbudskapet. Det är svårt att upptäcka baktaleri hos någon som bara pratar om sina egna känslor. Det subjektiva språket har blivit ett auktoritärt språk som det inte går att säga emot.

"Nej men jag upplever att jag förlorar energi när jag är med dig."

"Vad har jag gjort då?"

"Det är inte min sak att bedöma men jag känner att jag bör undvika dig."

"Jag mår inte bra om hon är med i gruppen."

"Vad är det för fel på henne då?"

"Jag utgår bara från mina egna upplevelser."

"Jag känner att hon förföljer mig."

"Det låter allvarligt det ska jag reda ut direkt med henne."

"Nej då skulle jag bara känna mig mer förföljd."

"Jag tycker inte kvinnor är så intressanta att umgås med."

"Där har du fel."

"Nej, de kan säkert vara intressanta för andra, men jag känner inte så."

"Jag tycker invandrare luktar på ett speciellt sätt."

"Nej, de har inte andra kroppsfunktioner än oss andra."

"Det är bara min upplevelse."

Ett auktoritärt språk som inte accepterar motsägelser eller invändningar måste brytas genom att man inte underkastar sig dess förutsättningar.

Medling eller upprättelse

En annan mekanism som döljer mobbning i plogbillsrörelsen är en övertro på medling och prata ut i ickevåldsrörelsen. Feministerna Christine Harrington och Laura Nader har visat att vinna-vinna perspektivet i medling och alternativ konfliktlösning befäster maktrelationen. Ofta blir den starke starkare och den svaga starkare medan skillnaden består. Dessutom blir alla andra offer för liknande situationer förlorare, eftersom det inte är fastställt vad som är rätt och fel. De föreslår skiljedom eller rättegång istället för medling när det handlar om upprättelse, avgörande av vad som är rätt och fel, vem som har rätt eller fel. Ofta måste de starkare förlora för att de svaga ska kunna vinna. Upprättelse och fastställande av vad som är rätt är ett vinna-förlora perspektiv. Vi behöver lära oss att bli tillrättavisade och även be om ursäkt.

Något som kan dölja mobbning hos oss är dessutom det faktum att vi inte är arbetskamrater. Vi ser inte när någon sjukskriver sig. Vi hoppas på att *konflikten* har gått över nästa gång vi träffas. Vi hör inte olika rykten så snabbt eftersom vi inte träffas så ofta.

I arbetslivet varar mobbning enligt Lymans undersökningar i snitt över ett år. Inom plogbillsrörelsen har ibland mobbning varat mycket längre. Detta kan bero på att i arbetslivet finns det chefer som till slut tvingas ta itu med mobbningen (eller dennes chef). Inom plogbillsrörelsen finns en attityd av att folk ska lösa sina problem själva, prata ut med varandra. Paradoxalt nog finns det en djungelns lag i plogbillsrörelsen. Omgivningen och de ansvariga grupperna ingriper alldeles för sent. Parterna får ensamma kämpa mot varandra på en arena där resten av rörelsen blir publik. Låt oss kalla det för Colloseumeffekten.

Enligt terapeuten och psykologen Sonja Leikrans (Psykolog Tidningen 8 98) är upprättelse själva kärnan i rehabiliteringen av vuxna som mobbats. Det handlar alltså inte främst om att prata ut eller medla. Gruppen eller någon instans måste fastställa vad som var rätt och vad som var fel, vilka som har gjort fel. Dessutom måste den mobbade få upprättelse för det som hon/han blivit anklagad eller utsatt för.

Att tona ner mobbning eller att inte fastställa vilka som gjort fel blir då istället att permanenta förtrycket. Permanentandet kan även ske när handlingarna upphör. En person kan få men eller må dåligt i tiotals år om upprättelse inte sker. Även i våldtäktsfall bland bekanta tenderar omgivningen ibland att bejaka övergreppet men sudda ut förövaren. Någon har behandlats illa men eftersom folk inte menade så illa glöms förövarna bort. Upprättelsen kan alltså inte handla om att skydda förövarna och bara bejaka dådet.

Vad är då alternativet till rituella mord?

Det är bra att människor gör upp med sin auktoritetstro så att de kan bli jämlikar, vänner eller kolleger till de som har eller haft ledarroller. Men denna uppgörelse får inte bli rituell så att man offrar andra människor. Rituella mord på ledare leder till att auktoritetstron ökar eftersom problem och makt projiceras på de som på något fumlade, envist, vresigt eller klantigt sätt försöker göra något.

Inom ickevåldsrörelsen finns en moralisk idé att alltid skilja på sak och person. Man angriper sakförhållanden men aldrig personer. När man angriper ett sakförhållande så ser man till att ge respekt och stöd till motparten så att denne kan rädda ansiktet. Man ger denne en möjlig väg att omvända och ansluta sej.

Där finns också en maktsyn där Barbara Deming, Mohatma Gandhi och Henry David Thoreau menar att om folk vägrade lyda skulle ingen tyrann kunna förtrycka dem. Makt är enligt dem lika med lydnad. I det här synsättet är det inte ledarna som är problemet utan deltagarnas lydnad.

När människor gjort upp med sin egen auktoritetstro, då kan de gripa in, säga ifrån, komma med konstruktiva förslag, lyfta fram konflikter och ändå lyssna på motparten samt ge stöd och respekt.

Hur stoppar vi rituella mord på ledare i plogbillsrörelsen?

Ett sätt att stoppa de här problemen är att bara acceptera snälla karismatiska ledare som aldrig predikar sanningen. Men vi menar att detta skulle dölja makt. Om vi bara hade den typen av ledare skulle folk inte göra upp med sin auktoritetstro. Den ledare som ständigt säger "detta är bra för mej, du måste bestämma vad som är bra för dej" får ofta alldeles för mycket makt. Märk väl att nya andliga sekter missionerar genom att inte missionera. Det går inte att säga emot eller ifrågasätta någon som säger "den här insikten har jag fått, du får söka din sanning".

Dessutom skulle det vara elitistiskt att utesluta buffliga, torra, tråkiga, svårförståeliga, gnälliga, misslyckade människor från ledarfunktioner.

Nej, vi menar att vi behöver söka andra vägar så att inte bara de populära får bli ledare.

Ett sätt som många väljer är att inte ta på sej huvudansvar, alltid ligga lite lågt, inte representera. På så sätt slipper man riskera rituella mord. Inte heller detta är bra. Vi vill skapa en rörelse där människor kan ge sitt yttersta, ta risker och initiativ och känna att de får stöd för det.

Rituella mord är ett så allvarligt problem att vi tycker att alla grupper i Svärd till Plogbillar på något sätt ska ta upp och diskutera hur det ska lösas. Här är några förslag och idéer från oss:

- Vi behöver hitta olika metoder för att stödja oss som har problem med vår auktoritetstro. Vi behöver stöd för att våga yttra oss, ta initiativ och pröva på att själva leda. Rotation av ledarroller är användbart men inte så snabbt att vi inte lär oss ledarfunktioner. Som Elisabet föreslog i Medlemsinfo behövs utbildning i demokrati men också i ledarskap, organiserande, teori, grupprocess och plogbillsrörelsen historia av försök och misslyckanden.
- Det är avgörande för tilliten och moralen i rörelsen att markera att rituella mord är oacceptabelt i rörelsen. Vi behöver moraliska och konkreta regler eller en policy som folk känner till och kan hänvisa till.
- Men vi är lika elaka och dumma som alla andra. Det räcker alltså inte

med regler. Vi måste också skapa en kultur av ingripande. Det är egentligen inte de som sprider negativa känslor om andra som är problemet utan de som lyssnar och inte ingriper. Vi föreslår därför att vi använder workshops, rollspel och ickevåldskurser för att träna oss i att upptäcka och säga ifrån när någon pratar nedvärderande om andra eller när utfrysning sker.

- Vi behöver också verktyg för att upptäcka mobbning helst innan det sker. En sådan kan vara att man slår larm när ett namn nämnts som ett problem mer än tre gånger i privata samtal eller under möten. Här behövs också en historisk vakenhet om vad som hänt under tidigare år, annars riskerar vi att få en lågfrekvent mobbning där någon pekats ut ett par gånger per år.
- Vi behöver också institutioner som ger upprättelse till de som behandlats illa. Detta kan vara skiljedomsförfaranden eller uttalanden av en förtrycksobservatörsgrupp. Denna bör fastställa vad som var fel och göra upp med eventuella tendenser till neutralitet.
- Dessutom behöver vi träning i att kunna uttrycka och ta emot vrede och ilska på ett konstruktivt sätt inom rörelsen. Vi behöver hitta sätt att gräla där tilliten i det långa loppet stärks. Vi tror alltså att en konflikträdsla som dämpar konflikterna i rörelsen kan göra konflikterna destruktiva. Här kan träning för stämningunderlättare och tredjepartsingripande lära oss att sätta gränser utan att skapa en kultur av konflikträdsla.
- Eventuellt skulle vi kunna hitta positiva ritualer som i cabarén på nyårsläggret där vi lyfter fram att ledare har många svagheter. På så sätt kan nya känna att de också vågar ta på sej underlättarroller, gå med i arbetsgrupper etc.
- Vi måste också utveckla strukturer och en anda av stöd till de som tar initiativ. Annars kommer vi att vara en marginell rörelse med en strid ström av entusiaster som trycks ner och lämnar rörelsen. För att träna alla att ta på sej ledarroller kan vi utveckla sätt att stödja ledare, speciellt när de gör bort sej. Vi behöver känna att vi kan falla och resa på oss, igen och igen.

Tidigare publicerad i Plogbillen 1998